

LINGVOKULTUROLOGIYA NIMA?

Badalova Xamidaxon Xakimjonovna

*Andijon Davlat Tibbiyot Instituti O'zbek tili va adabiyoti ,tillar kafedrası
o'qituvchisi*

Annotatsiya : *Ushbu maqola zamonaviy lingvokulturologiya haqida so'z yuritadi.*

Kalit so'zlar: *Tafakkur, til, madaniyatshunoslik, antroposentrik , shaxs, inson, lingvistika.*

Lingvokulturologiya tilshunoslikning mustaqil yo'nalishi sifatida 20-asrning 90-yillarida vujudga kelgan. Olimlarning o'rganishi natijasida , “Lingvokulturologiya” (lotincha lingua “til “ , cultus “hurmat qilish ,ta'zim qilish” , yunoncha “ilm ,fan”)termini V.N .Teliya rahbarligidagi Moskva frazeologik maktabi (Yu.S.Stepanov,A.D.Arityunova, V.V.Vorobyev ,V.Shaklein,V.A.Maslova) tomonidan olib borilgan izlanishlar bilan bog'liq ravishda paydo bo'lgan.

Madaniyatshunoslik (kulturologiya) insonni ijtimoiy va madaniy hayotidagi uning tabiat,jamiat,tarix,san'at va boshqa sohalarga ko'ra o'zini o'zi anglashini tadqiq etsa ,tilshunoslik tilda olam lisoniy manzarasining mental modellar ko'rinishida aks etadigan va qayd qilinadigan inson inson dunyoqarashini o'rganadi.Lingvokulturologiyaning predmeti o'zaro chambarchas aloqada,muloqotda bo'lgan til va madaniyat sanaladi.

Lingvokulturologiya madaniyatshunoslik va tishunoslik kesishgan nuqtada shakllangan til tadqiqining yangi sohasidir.Lingvokulturologiya madaniyat va tilning o'zaro aloqasini,o'zaro ta'sirini ,tilda o'z aksini topgan xalq madaniyatining ko'rinishlarini tadqiq etadi.

Lingvokulturologiya etnolingvistika va sotsiolingvistika bilan chambarchas aloqadadir.Hatto V.N.Teliyaga ko'ra lingvokulturologiya etnolingvistikaning

tarkibiy qismidir .Biroq lingvokulturologiya ham ,etnolingvistika ham o'z mohiyatiga ko'ra alohida fanlardir.

Madaniyat lingvokulturologiyaning asosiy tushunchalaridan biridir.Shuning uchun madaniyatning ontologiyasini ,uning semiotic va boshqa xususiyatlarini ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Madaniyat –jamiyat ,inson ijodiy kuch va qobiliyatlari tarixiy taraqqiyotning muayyan darajasi.Kishilar hayoti va faoliyatining turli ko'rinishlarida ,shuningdek ,ular yaratadigan moddiy va ma'naviy boyliklarda ifodalanadi.Madaniyat arabcha madina (shahar)so'zidan kelib chiqqan.Arablar kishilar hayotini ikki turga :birini badaviy yoki sahroiyl turmush; ikkinchisini madaniy turmush deb ataganlar. Badaviylik – ko'chmanchi holda dashtu sagrolarda yashovchi xalqlarga ,madaniylik –shaharda o'troq holda yashab ,o'ziga xos turmush tarziga ega bo'lgan xalqlarga nisbatan ishlatilgan.

O'zbek tilida madaniyat so'zi (arab-sivilizatsiya) quyidagi ma'nolarda qo'llaniladi:1)jamiyatning ishlab chiqarish ,ijtimoiy,ma'naviy ma'rifiy hayotida qo'lga kiritganyutuqlari. 2)biror ijtimoiy guruh ,sinf yoki aqlning ma'lum davrda qo'lga kiritgan shunday yutuqlari.3)o'qimishlilik ,ta'lim tarbiya ko'rganlik,ziyolilik,ma'rifat 4)madaniyatli shaxs talablariga javob beruvchi sharoit 5)qishloq xo'jaligida (o'simlik yoki ekinning turlarini)yetkazish,o'stirish,yetishtirish.

Yevropada “madaniyat “deyilganda ,dastlab insonning tabiatga ko'rsatadigan maqsadga muvofiq ta'siri,shuningdek ,insonga ta'lim tarbiya berish tushunilgan (lot. Cultura –yerni ishlash ,parvarishlah,tarbiya ,rivojlanish,hurmatlash,ehtirom ; ruschadagi “kultura “so'zi ham shundan olingan.

Demak madaniyat biologic mahsulot emas ,balki ijtimoiy mahsulotdir.

Aytilgan fikrlardan kelib chiqqan holda ,madaniyatni shunday belgilash mumkin:madaniyat –me'yorlar ,qadriyatlar,idealar,namunalarning yo'l –yo'riqlari va ko'rsatmalari tizimiga asoslangan subyektlar faoliyatining barcha shakllari

majmuyi ,u boshqa madaniyatlar bilan o'zaro aloqada yashaydigan jamoaning meros qilib olgan xotirasi. Madaniyat me'yori irsiy meros qilib olinmaydi ,balki o'rganish orqali o'zlashtirib boriladi.Shuning uchun milliy madaniyatni egallash kata aqliy va irodaviy kuch talab qiladi.

1.O'zbek tilining izoxli lug'ati Toshkent .O'zbekiston

2Маслова В.А.Лингвокультурология.Учебное пособия для студентов
высших учебных заведений М 2001-С12

milliy ensiklopediyasi,2006-B 521

O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi.5-jild Toshkent :O'zbekiston Milliy
Ensiklodediyasi ,2003 b-372-373